

Mindre utdannings- og inntektsforskjeller

Foreldre som er gift, er gjennomsnittlig eldre, og har ved første barns fødsel lengre utdanning og høyere gjennomsnittsinntekt enn samboende foreldre. Foreldre som ikke lever i samliv ved første barns fødsel, er gjennomsnittlig yngre, har kortere utdanning og lavere gjennomsnittsinntekt enn samboende foreldre. I løpet av perioden 1987-2001 har andelen samboende foreldre økt, mens andelen som ikke bor sammen, og andelen gifte, har gått ned. Forskjellene mellom gifte og samboende foreldre når det gjelder utdanning og inntekt, er blitt mindre i perioden vi ser på her.

Det er vel kjent at familiestrukturen har endret seg mye de siste tiårene gjennom framveksten av samboerskapet som en ny familieform. Turid Noack (2010) analyserer i sin doktoravhandling «En stille revolusjon» de store endringene som har skjedd i tiårene fra 1970-tallet fram til i dag. Ved inngangen til 2000-tallet hadde samboerskapet for lengst avløst ekteskapet som den mest vanlige formen for familieetablering. I en undersøkelse fra 2003 rapporterte tre av ti i aldersgruppen 27-36 år at de levde i et samboerskap, mens over dobbelt så mange (sju av ti) hadde erfaring fra tidligere eller pågående samboerforhold (Noack og Seierstad 2003).

Veksten i samboerskap innebærer likevel ikke at ekteskapet er en døende institusjon. Noack (2010) framholder at forholdet mellom samboerskap og ekteskap må sees mer som en prosess enn som gjensidig utelukkende kategorier, og at svært mange samboere gifter seg etter hvert. Hun understreker imidlertid også at begrepet samboerforhold dekker en uensartet gruppe par, fra unge og relativt uforpliktende kjæresteforhold til par som har bodd sammen i flere tiår med felles barn og felles bolig.

Heterogeniteten gjelder også samboeres egne holdninger til framtidig ekteskap. I en studie av et utvalg norske og svenske samboere i aldersgruppen 25-35 år i 2003 fant Wiik, Bernhardt og Noack (2010) at det var betydelig variasjon i respondentenes konkrete planer om giftemål og i deres vurdering av samlivets kvalitet. Samboere med konkrete planer om giftemål rapporterte også høyere grad av samlivskvalitet enn samboere uten slike planer.

Foreldres samlivsstatus ved første felles barns fødsel

Vi skal her belyse utviklingen i foreldrenes samlivsstatus ved første felles barns fødsel i perioden 1987-2001 (se tekstboks om datagrunnlag). Analys-

Datagrunnlag

Datasettet som ligger til grunn for analysen, ble etablert gjennom koblinger fra ulike registre i Statistisk sentralbyrå. Datasettet ble opprettet i tilknytning til prosjektet «Nye familiemønstre – nye utfordringer for velferdspolitikken» som ble støttet av Norges forskningsråd (Velferdsprogrammet) i perioden 2005-2009.

I datamaterialet følges familieutviklingen for gifte og samboende foreldrepar etter fødselsåret for første felles barn. Mulige hendelser er senere fødsler, ekteskap (for samboere) samt samlivsoppløsning (både gifte og samboere). Vi har valgt å begrense datasettet til foreldrepar som hadde fått første barn innen utgangen av 2001, for å kunne følge også de seneste årgangene med foreldrepar i minst tre år etter fødselen av det første fellesbarnet.

Kari Skrede,
Ane Seierstad og
Kenneth Aarskaug Wiik

Kari Skrede (t.v.) er samfunnsøkonom og forsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekår. (kari.skrede@ssb.no)

Ane Seierstad er statistiker og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for statistiske metoder og standarder. (ane.seierstad@ssb.no)

Kenneth Aarskaug Wiik er sosiolog og forsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekår. (kenneth.aarskaug.wiik@ssb.no)

Gifte, samboende og ikke i samliv

Inndeling av foreldrene i gifte, samboende og ikke i samliv er i samsvar med kategoriene som fra og med 2001 benyttes i Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikk. Endringene fra å registrere *mors sivilstand* ved fødselen til å registrere *mors samlivsstatus* skjedde etter at et forskningsprosjekt undersøkte datagrunnlaget for en mulig endring i tråd med etablert praksis i Sverige (Byberg, Foss og Noack 2001).

SSBs befolkningsstatistikk innførte fra og med 1987 samboende foreldre med felles barn som en egen kategori i statistikken over barn og unges familieforhold.

Kategorien «samboerpar med felles barn» kom inn i alle tabeller i familiestatistikken i 1993, men annethvert år fra og med 1987 ble det produsert tall for samboere med barn som «supplement» til familiestatistikken (Vestli 1996 og Noack 2010).

Når samboende foreldre blir egen kategori, blir fødslene hvor foreldrene ikke er i samliv mer sammenliknbare med tidligere tiders fødsler utenfor ekteskap.

en er basert på registerdata som i tillegg til demografiske opplysninger om foreldrenes alder og bosted også inneholder sosioøkonomiske kjennetegn som utdanning og inntekt. I løpet av analyseperioden har samboerskapet blitt stadig vanligere, og andelen av fødselskullene som har blitt født i samboerskap, har økt. Et sentralt spørsmål er derfor om foreldre som er samboere, og foreldre som er gift, er blitt mer lik hverandre i løpet av perioden, når det gjelder sosioøkonomiske ressurser og andre bakgrunnskjenetegn.

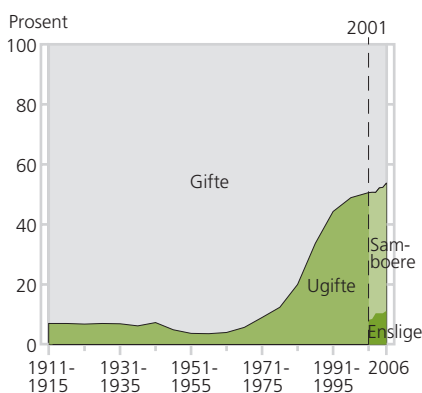
Avgrensingen til samboere med første felles barn gjør at analysen omfatter samboerskap som er på et sammenliknbart nivå i familiedanningsprosessen med ektepar som får sitt første felles barn. Dette gir en mer homogen gruppe samboere enn i mange intervjuundersøkelser. Opplysningene om samboerskap er basert på opplysninger om felles bosted da barnet ble født. Gruppen samboende foreldre inkluderer også par som har flyttet sammen kort tid etter at barnet ble født.

I tillegg til gifte og samboende foreldre inkluderer vi i familieetableringsanalysen også foreldre som ikke var i samliv da barnet ble født (se tekstboks). Enslige foreldre kan være aktuelle mottakere av overgangsstønad for enslige forsørgere. I løpet av analyseperioden skjedde det flere endringer i regelverket for stønaden (se tekstboks). Vi ser også på mulige effekter av disse endringene.

Tradisjonelle geografiske skillelinjer i fruktbarhetsmønsteret

De første tiårene av 1900-tallet var det et betydelig fall i fruktbarheten både i og utenfor ekteskap. På landsbasis fortsatte tallene å synke blant kvinnene som ikke var gift, selv etter at fruktbarheten blant de gifte kvinnene tok seg opp igjen etter 1930. Fruktbarheten for kvinner utenfor ekteskap var historisk lav i de første tiårene av etterkrigstiden, før andelen begynte å stige igjen på slutten av 1960-tallet (se figur 1).

Figur 1. Andel fødte, etter mors samlivsstatus ved fødselen. 1911-2006. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Overgangsstønad

I utgangspunktet vil de enslige foreldrene kunne være berettiget til stønad som enslige forsørgere, hvorav den viktigste trygdeytelsen er overgangsstønaden for enslige forsørgere. Denne ytelsen er aktuell for enslige forsørgere som ikke har inntekt over et nærmere spesifisert tak. I løpet av analyseperioden skjedde det flere endringer i regelverket for overgangsstønaden. Fram til 1994 hadde enslige forsørgere med barn under ti år rett til overgangsstønad fra Folketrygden. Stønaden var inntektsprøvd mot egen inntekt og fungerte dermed som en garantert minsteinntekt for denne gruppen.

Overgangsstønaden har eksistert fra 1964 under lov om morstrygd for enker og ugifte mødre. I 1967 ble ordningen inkludert i Folketrygden som da ble opprettet, og fra 1971 ble den utvidet til å gjelde også skilte og separerte foreldre (av begge kjønn). I 1994 ble regelverket for ordningen strammet inn, med sterkere krav til å bli definert som enslig forsørger. Stønadmottakere fikk redusert perioden de kunne motta stønaden dersom de var samboende med ny partner.

Fra og med 1. januar 1998 ble det begrensninger med henhold til hvor lenge en enslig forelder kunne motta overgangsstønad. Maksimal varighet ble nå satt til tre år, men den kunne utvides til fem år dersom mottakeren var under utdanning. Fra og med 1. juli 1999 ble retten til å motta stønad som enslig mor/far endret, slik at eneforsørgere som lever i et stabilt samboerskap (samboer i 12 av de siste 18 månedene) med en annen enn barnets far, mister retten til overgangsstønad.

De nasjonale andelene for fødte i og utenfor ekteskap i figur 1 dekker over betydelige variasjoner mellom ulike deler av landet. Backer (1965) analyserer utviklingen i fruktbarheten fra midt på 1800-tallet til 1960 i Norge. Hun ser også på variasjonen i fordelingen av fødte i og utenfor ekteskap, med særlig vekt på utviklingen i perioden etter 1900.

Nedgangen i fruktbarheten utenfor ekteskap var markert for alle de store byene, mens det var mer variasjon mellom bygdene i ulike deler av landet. Forskjellen mellom fylkene var i 1930 til dels større enn tidligere på 1900-tallet, særlig skilte Nord-Norge seg sterkere fra resten av landet i 1930 enn tidligere i århundret. Høyest var fruktbarheten utenfor ekteskap i Finnmark, hvor den var tre ganger så stor som gjennomsnittet for alle bygdene i landet (Backer 1965).

Fruktbarhet på begynnelsen av 1900-tallet

Ved begynnelsen av 1900-tallet var det flest fødsler utenfor ekteskap i Hedmark, Trøndelag og de tre nordligste fylkene. Også i Østfold, Oppland og Buskerud var fødselshyppigheten blant ugifte kvinner større enn gjennomsnittlig i bygdene for landet som helhet, mens fødsler av barn utenfor ekteskap forekom forholdsvis sjelden på Sørlandet og Vestlandet. Det var også variasjon mellom byene. I Oslo og Trondheim var hyppigheten av fødsler utenfor ekteskap omkring 1900 større enn på de fleste steder på landsbygden, mens Bergen hadde forholdsvis lav fruktbarhet utenfor ekteskap (Backer 1965).

Backers studie viser imidlertid at de betydelige regionale forskjellene vedvarte og til dels ble forsterket i disse årene med lave andeler barn født utenfor ekteskap for landet som helhet. Det var fortsatt de tre nordlige fylkene, og særlig Finnmark, som skilte seg ut med særlig høye andeler født utenfor ekteskap i perioden 1930-1960. I tillegg hadde også Trøndelagsfylkene og Hedmark fram til 1950 høyere andeler barn født utenfor ekteskap enn gjennomsnittet for landet som helhet, men disse forskjellene ble mindre eller helt borte innen 1960 (Backer 1965).

Tradisjonene består

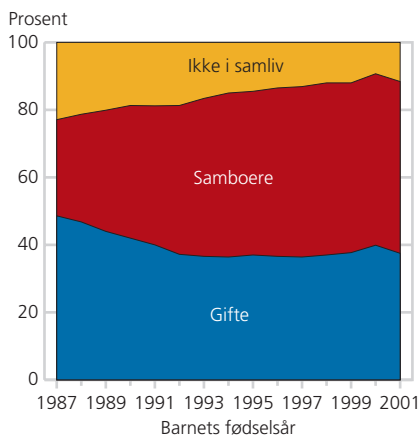
De regionale forskjellene opprettholdes i dagens fødselsmønstre. Statistikken over alle fødsler i 2009, etter mors samlivsstatus, viser at henholdsvis 44 prosent av foreldrene var gift, 44 prosent samboende, mens mor var enslig i 12 prosent av fødslene (Befolkningsstatistikk, Fødte, Statistisk sentralbyrå). Det er imidlertid betydelig variasjon mellom fylkene i fordelingen av mødrenes samlivsstatus.

Andelen gifte foreldre var i 2009 høyest i Agderfylkene (henholdsvis 56 prosent i Vest-Agder og 51 prosent i Aust-Agder), deretter fulgte Rogaland (53 prosent), Oslo (51 prosent) og Akershus (51 prosent). Høyest andel samboende foreldre var det i Trøndelag (henholdsvis 54 prosent i Sør-Trøndelag og 57 prosent i Nord-Trøndelag), Nordland (56 prosent), Troms (53 prosent), Oppland (53 prosent) og Hedmark (50 prosent).

Andelen enslige mødre var i 2009 høyest i Finnmark (21 prosent), Hedmark (16 prosent), Nordland (16 prosent), Troms (15 prosent), Telemark (14 prosent), Oppland (14 prosent) og i Aust-Agder (14 prosent). Det vil si at fylkene som i første del av forrige århundre hadde de høyeste andelene fødte utenfor ekteskap, fortsatt ligger høyt med hensyn til andelene enslige mødre og/eller samboende foreldre.

Figur 2. Foreldrenes samlivsstatus ved første felles barns fødsel. 1987-2001

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Selv om det høye innslaget av samboende foreldre gjør det vanskelig å sammenlikne dagens fødselsstatistikk direkte med fødselsstatistikken fra første del av forrige århundre, følger skillelinjene mellom fylkene i dagens fødselsmønster i stor grad samme geografiske skillelinjer som preget fødselsmønsteret i første del av forrige århundre.

Andelen samboere øker

Andelen samboende foreldre har økt betydelig fra 1987 til 2001, mens andelen gifte foreldre og andelen foreldre som ikke bodde sammen ved første barns fødsel, har gått ned (se figur 2). Andelen gifte foreldre falt særlig i første del av perioden fram til 1993, mens andelen foreldre som ikke bodde sammen, har hatt jevn nedgang over hele perioden. Hvis vi sammen likner figur 1 med figur 2, må vi ta hensyn til at figur 1 omfatter alle fødsler for mor, mens hovedtyngden av fødslene i figur 2 er første fødsel for mor.

Nedgangen i andelen foreldre som ikke bodde sammen ved første barns fødsel, kan ha sammenheng med endringene som har skjedd i rammebetingene for enslige forsørgere gjennom 1990-tallet, da det ble gjennomført flere begrensninger i hvor lenge mottakere av overgangsstønad for enslige forsørgere hadde rett til å motta stønaden (se tekstboks om overgangsstønad). Disse endringene førte til at antall stønadsmottakere ble betydelig redusert, vesentlig på grunn av at mange tidligere stønadsmottakere mistet retten til stønad fordi de ikke lenger oppfylte kriteriene. Nedgangen i antall stønadsmottakere var særlig sterk etter at endringene ble gitt full effekt fra og med 2001 (Rikstrygdeverket 2002).

Sosiale og demografiske ulikheter

Foreldre som var gift da første felles barn ble født i perioden 1987-2001, er gjennomsnittlig eldre, har lengre utdanning og høyere gjennomsnittsinntekt enn samboere og foreldre som ikke levde i samliv. Tilsvarende forskjeller er det mellom samboere og foreldre som ikke er i samliv. Foreldre som ikke er i samliv, er gjennomsnittlig yngst, har kortest utdanning og lavest gjennomsnittsinntekt (se tabell 1). Det er oftere stor aldersforskjell mellom mor og far blant foreldrene som ikke bodde sammen. Lavest andel par med stor aldersforskjell er det blant de gifte foreldrene. Samme type forskjeller finner vi når det gjelder andel mødre og fedre med barn fra før. Det er høyest andel mødre og fedre som har barn fra før blant foreldreparene som ikke bodde sammen, og lavest andel blant de gifte foreldrene.

Det er også ulikheter når det gjelder mor og fars fødeland. Hovedtyngden – både av mødre og fedre – er født i Norge, men andelen som har Norge som fødeland, varierer med samlivsstatus. Andelen er lavest for de gifte mødre og fedrene og høyest for de samboende. Av de gifte mødre er knapt 7 prosent født i Norden, Vest-Europa, USA, Canada, Australia eller New Zealand, mens bortimot 10 prosent er født i øvrige land (se tekstboks om fødeland). Andelen av de gifte fedrene som er født utenfor Norge, er litt lavere enn for mødre, men den innbyrdes fordelingen på de tre landgruppene er omtrent den samme for fedrene og mødre.

Fødeland

For denne analysen har vi gruppert fødeland utenom Norge i tre kategorier:

Landgruppe 1: Norden

Landgruppe 2: Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand

Landgruppe 3: Øvrige land

Blant samboende foreldre og for foreldre som ikke er i samliv, er det liten forskjell i andelen født i Norden eller Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand. Andelen ligger i overkant av 3 prosent både for mødre og fedre i begge foreldregruppene. Det er større forskjeller mellom samboende foreldre og foreldre som ikke er samliv, når det gjelder andelen med fødeland i grup-

Tabell 1. Ulike kjennetegn for foreldrene ved første felles barns fødsel i perioden 1987-2001

	Samlivsstatus		
	Gifte	Samboere	Ikke i samliv
Mors alder ved utgangen av år t	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
< 22 år	6,0	14,3	31,2
22-24 år	15,9	21,8	21,8
25-27 år	27,4	24,1	17,6
28-30 år	24,9	18,6	12,0
31-33 år	13,9	11,2	8,0
>33 år	12,0	10,1	9,3
Gjennomsnittsalder, mor	28,0 år	26,8 år	25,1 år
Fars alder ved utgangen av år t	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<22 år	1,4	4,1	13,3
22-24 år	7,3	14,3	20,2
25-27 år	19,2	22,6	20,1
28-30 år	25,7	22,0	16,3
31-33 år	20,1	15,8	11,2
>33 år	26,3	21,2	19,0
Gjennomsnittsalder, far	31,0 år	30,0 år	28,2 år
Aldersforskjell mor-far	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
< 7 år	83,3	81,9	79,0
Mor minst 7 år eldre	0,9	1,6	1,9
Far minst 7 år eldre	15,7	16,5	19,2
Fødeland mor	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
Norge	83,8	95,8	93,2
Landgruppe 1 og 2	6,8	3,2	3,1
Landgruppe	9,4	1,1	3,7
Fødeland far	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
Norge	85,6	95,4	90,7
Landgruppe 1 og 2	6,0	3,3	3,7
Landgruppe 3	8,5	1,2	5,7
Mors bostedsregion i år t (horisontale prosenter)	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
Østlandet utenom Oslo og Akershus	38,7	46,3	15,0
Oslo og Akershus	47,7	38,1	14,2
Agder og Rogaland	53,7	32,1	14,2
Vestlandet	35,3	48,2	16,5
Trøndelag og Nord Norge	24,9	55,9	19,2

	Samlivsstatus		
	Gifte	Samboere	Ikke i samliv
Gjennomsnittsinntekt siste tre år før t (i 2001 NOK)	<i>Kroner</i>	<i>Kroner</i>	<i>Kroner</i>
Mors gjennomsnittsinntekt	152 700	140 300	93 400
Fars gjennomsnittsinntekt	231 800	214 500	169 800
Paritet	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
Mor har barn fra før	9,3	17,2	19,1
Far har barn fra før	10,7	15,7	18,4
Utdanningsnivå mor (år t)	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
Grunnskole og kortere	5,4	9,0	17,6
Videregående	47,1	64,4	63,2
Universitet, kort	32,9	22,5	13,2
Universitet, lang	5,6	2,4	1,3
Ukjent	9,0	1,8	4,7
Gjennomsnittlig varighet, utdanning (i år), mor	11,7 år	11,7 år	10,6 år
Utdanningsnivå far (år t)	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
Grunnskole og kortere	7,5	11,2	17,5
Videregående	51,6	65,4	63,2
Universitet, kort	24,5	16,6	10,8
Universitet, lang	10,2	4,6	2,5
Ukjent	6,2	2,2	6,0
Gjennomsnittlig varighet, utdanning (i år), far	11,9 år	11,5 år	10,5 år
Periode (horisontale prosenter)	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
1987-1990	45,3	34,1	20,7
1991-1994	37,6	45,2	17,3
1995-1998	36,8	49,9	13,3
1999-2001	38,3	50,7	11,0
Antall par	160 931	181 417	64 680

Kilde: Befolkningsregisteret, Statistisk sentralbyrå.

pen øvrige land. Det er svært få av de samboende mødrene og fedrene som er født i øvrige land (se tekstboks om fødeland), mens andelen er markert høyere blant foreldre som ikke er i samliv, særlig for fedrenes vedkommende.

Høyest andel gifte mødre i Agder og Rogaland

Det er også betydelig variasjon i samlivsstatus etter mors bostedsfylke ved barnets fødsel. Variasjonen er i tråd med de geografiske skillelinjene i fødselsmønsteret som tradisjonelt har gjort seg gjeldende. Det er høyest andel gifte mødre i Agder og Rogaland, der over halvparten av mødrene var gift og andelen samboende var under en tredjedel. Andelen gifte mødre er også høyere enn andelen samboende mødre for dem som var bosatt i Oslo og Akershus, mens det er motsatt i de tre andre regionene.

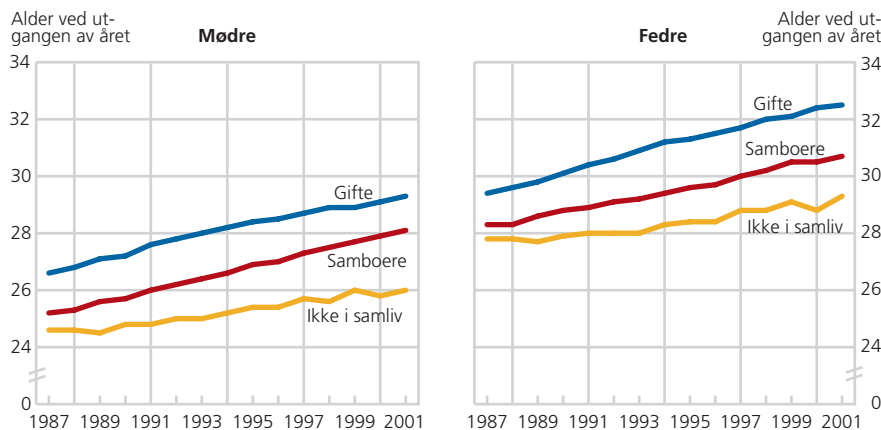
Andelen samboende er høyest blant mødre bosatt i Trøndelag og Nord-Norge, hvor langt over halvparten av mødrene var samboende og knapt en fjerdedel gift. Trøndelag og Nord-Norge skiller seg også ut med den høyeste andelen mødre som ikke var i samliv, med nesten en av fem. De to andre regionene

med flere samboende enn gifte mødre (Vestlandet og Østlandet utenom Oslo og Akershus), har også litt høyere andel mødre som ikke var i samliv enn regionene hvor flertallet av mødrene var gift.

Økende forskjeller mellom foreldrepar i og utenfor samliv

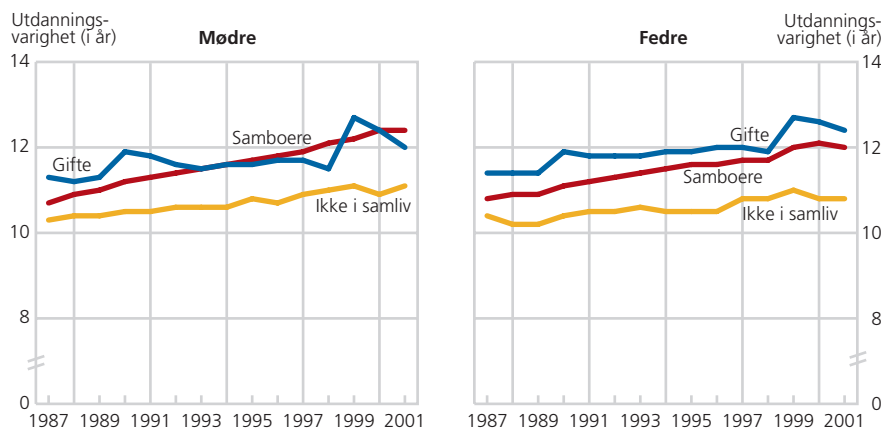
Gjennomsnittsalderen for alle mødre og fedre ved første barns fødsel har økt i perioden 1987-2001, men mest for de gifte og samboende mødrene og fedrene og mindre for mødre og fedre som ikke bor sammen (se figur 3).

Figur 3. Mors og fars gjennomsnittsalder, etter samlivsstatus ved første felles barns fødsel. 1987-2001

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Mors og fars gjennomsnittlige utdanningsvarighet, etter samlivsstatus ved første felles barns fødsel. 1987-2001

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

En tilsvarende utvikling ser vi for gjennomsnittlig utdanning og inntekt i de tre foreldregruppene. Gjennomsnittlig varighet av utdanning har økt mer for gifte og samboende mødre og fedre enn for mødre og fedre som ikke er i samliv (se figur 4). Det samme gjelder gjennomsnittsinntekten, der forskjellen mellom foreldre som ikke er i samliv, og de gifte og samboende foreldrene er blitt større i løpet av perioden både for mødrene og for fedrene (se figur 5).

Parallelt med dette har det vært en tilnærming mellom gifte og samboende foreldre, både når det gjelder gjennomsnittlig utdanningsvarighet, og når det gjelder gjennomsnittsinntekten for henholdsvis mødre og fedre.

Parallelt med at andelen samboende foreldre har økt, er det dermed blitt mindre forskjeller mellom gifte og samboende foreldre på gjennomsnittlig alder, utdanning og inntekt. Samtidig har forskjellene økt mellom de gifte og samboende foreldrepårene på den ene side, og foreldrepårene som ikke var i samliv på den annen side.

Forskjellene består når vi tar hensyn til andre forhold

Så langt har vi sett på bakgrunnsvariablene enkeltvis. For å få bedre innsikt i betydningen av demografiske og sosioøkonomiske bakgrunnskjennetegn for foreldrenes samlivsstatus har vi gjort to regresjonsanalyser, såkalt logistisk regresjon (se tekstboks). Tabell 2 presenterer oddsratene for de to regresjonsanalysene.

Mors og fars alder har betydning både for sannsynligheten for at foreldrene var gift, og for sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende. De respektive sannsynlighetene øker med alder både for mor og for far, men mors alder har relativt sterkere betydning enn fars alder. Betydningen av mors og fars alder avtar med stigende alder både for mor og far.

Stor aldersforskjell reduserer sannsynligheten for å være gift

Stor aldersforskjell mellom mor og far reduserer sannsynligheten for at foreldrene var gift. Det gjelder både om det er mor som er minst sju år eldre enn far, og om det er far som er minst sju år eldre enn mor. Det negative utslaget er litt større når det er far som er eldst, enn når det er mor. Stor aldersforskjell i fars favør reduserer også sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende. Stor aldersforskjell i mors favør har ingen signifikant betydning på sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende.

Om mor eller far har barn fra før, reduseres sannsynligheten for at foreldrene var gift da det første felles barnet ble født. Mor eller far som har barn fra tidligere forhold, reduserer også sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende da det første felles barnet ble født. De negative utslagene av tidligere barn er imidlertid mindre når det gjelder sannsynligheten for at foreldrene var samboende, enn for sannsynligheten for at foreldrene var gift.

Logistisk regresjon

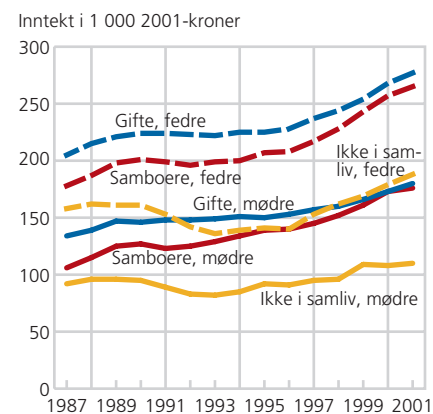
Siden våre avhengige variabler er dikotome (gift-ikke-gift; samboer-ikke-samboer; enslig-i samliv), bruker vi logistisk regresjon. Dette er en multivariat analysemetode som brukes når en vil studere den unike sammenhengen mellom sentrale uavhengige variabler eller forklaringsvariabler og den avhengige variabelen, kontrollert for andre uavhengige variabler.

I den første analysen (modell A) inkluderer vi alle foreldrepårene og beregner sannsynligheten for at foreldrene var gift da første felles barn ble født. Den andre analysen omfatter alle foreldrepårene som ikke var gift (modell B). Her beregner vi sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende da første felles barn ble født. Begge modellene inkluderer bakgrunnskjennetegnene som vi presenterte i tabell 1 foran. For foreldrenes alder tar vi med både alderen (i år) og alderen kvadrert, for å ta hensyn til at alderens effekt på sannsynlighetene i de to modellene kan endre seg med økende alder.

Effektene av de uavhengige variablene er i tabell 2 uttrykt som *oddsrater*. Vi velger da en variabelverdi som referansegruppe for hver uavhengig variabel, når variabelen er målt som grupperte verdier. Eksempelvis er referansegruppen for variabel aldersforskjell mor/far i tabell 2 mindre enn sju års aldersforskjell.

En verdi høyere enn 1 på en verdi (kategori) av en uavhengig variabel viser at den relative sannsynligheten for å befinne seg i en av gruppene er høyere enn for referansegruppen for variabelen, mens tall lavere enn 1 viser at den relative sannsynligheten er lavere enn for referansegruppen.

Figur 5. Mors og fars gjennomsnittsinntekt i 2001-kroner, etter samlivsstatus ved første felles barns fødsel. 1987-2001

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Logistisk regresjon modell A (sannsynligheten for at foreldrene var gift ved første felles barns fødsel) og modell B (sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende ved første felles barns fødsel)¹. Oddsratene

Variabel	Modell A	Modell B
Alder		
Mors alder (år)	1,584***	1,339***
Mors alder 2	0,993***	0,995***
Fars alder (år)	1,160***	1,169***
Fars alder2	0,998***	0,998***
Aldersforskjell, mor-far		
(ref: mindre enn 7 år)	1,000	1,000
Mor minst 7 år eldre	0,765***	1,014(n.s)
Far minst 7 år eldre	0,685***	0,860***
Paritet, mor		
Mors førstefødte (ref)	1,000	1,000
Mor har barn fra før	0,496***	0,872***
Paritet, far		
Fars førstefødte (ref)	1,000	1,000
Far har barn fra før	0,550***	0,745***
Fødeland, mor		
Landgruppe 3(ref)	1,000	1,000
Norge eller landgruppe 1 og 2	0,277***	1,442***
Fødeland far		
Landgruppe 3(ref)	1,000	1,000
Norge eller landgruppe 1 og 2	0,539***	2,617***
Mors bostedsregion i år t		
Østlandet utenom Oslo og Akershus	1,160***	1,538***
Oslo og Akershus (ref)	1,000	1,000
Agder og Rogaland	2,277***	1,161***
Vestlandet	0,960***	1,439***
Trøndelag og Nord-Norge	0,581***	1,540***

Variabel	Modell A	Modell B
Utdanningsvarighet		
Mors utdanningsvarighet (i år)	1,087***	0,982**
Fars utdanningsvarighet (i år)	1,071***	0,994(n.s)
Inntekt (gjennomsnittsinntekt siste tre år før t)		
Mors inntekt (i 10 000 2001-NOK)	1,000 (n.s.)	1,025***
Fars inntekt (do.)	1,011***	1,013***
Periode		
1987-1990 (ref)	1,000	1,000
1991-1994 (periode 2)	0,385***	0,406***
1995-1998 (periode 3)	0,287***	0,157***
1999-2001 (periode 4)	0,455***	0,238***
Interaksjonsledd		
Mors utd. x periode 2	1,015**	1,060***
Mors utd. x periode 3	1,023***	1,098***
Mors utd. x periode 4	(1,000 n.s.)	1,075***
Fars utd. x periode 2	1,015**	1,029***
Fars utd. x periode 3	1,022***	1,088***
Fars utd. x periode 4	1,010*	1,073***
Mors inntekt x periode 2	1,008***	1,012***
Mors inntekt x periode 3	1,002**	1,018***
Mors inntekt x periode 4	(0,998 n.s.)	1,017***
Fars inntekt x periode 2	0,998**	1,014***
Fars inntekt x periode 3	0,993***	1,016***
Fars inntekt x periode 4	0,992***	1,016***
N	374 198	223 814
-2LogL/df	68586/33	28285/33

¹ Regresjonsberegningene omfatter ikke foreldre hvor det mangler registeropplysninger på ett eller flere av kjennetegnene som inngår i regresjonsberegningene (jf. tabell 1).

*: signifikant 0,05-nivå ** : signifikant 0,01-nivå ***: signifikant 0,001-nivå

Kilde: Befolkningsregisteret, Statistisk sentralbyrå.

Fødeland og bostedsregion har også betydning

Foreldre født i Norge eller Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand har lavere sannsynlighet for å være gift da første felles barn ble født, enn foreldre som er født i øvrige land. Nedgangen i sannsynligheten for gifte foreldre er større når mor er født i Norge, Norden eller Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand, enn når far er det. Effektene av foreldrenes fødeland på sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende da barnet ble født, er motsatt av effektene av fødeland på sannsynligheten for ekteskap.

Sannsynligheten for samboende foreldre øker om mor eller far er født i Norge, Norden eller Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand. De positive utslagene er sterkere for fedrenes fødeland enn for mødrenes fødeland. Disse forskjellene er ikke overraskende, gitt at unge innvandrere fra øvrige land i mye mindre grad enn unge uten innvandrerbakgrunn velger samboerskap som familieetablering (Daugstad 2009). Mange innvandrere har dessuten kommet til Norge gjennom ekteskap (familiegjenforening).

Størst sannsynlighet for at foreldrene var gift da barnet ble født, er det om mor var bosatt i Agderfylkene eller i Rogaland. I tillegg har mødre som var bosatt på Østlandet utenom Oslo og Akershus, litt høyere sannsynlighet for å være gift ved første barns fødsel enn mødre i referansegruppen med bosted i Oslo eller Akershus. Mødre bosatt i de to andre regionene – Vestlandet samt Trøndelag og Nord-Norge – har redusert sannsynlighet for å være gift, sammenliknet med referansegruppen. Sterkest er den negative effekten for mødre med bostedsregion Trøndelag og Nord-Norge.

Sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende ved barnets fødsel, er høyest for mødre bosatt i Trøndelag og i Nord-Norge samt på Østlandet utenom Oslo og Akershus. Deretter følger sannsynligheten for mødre bosatt på Vestlandet, men også mødre bosatt i Agder og i Rogaland har litt høyere sannsynlighet for å være samboere ved barnets fødsel enn mødre i referansegruppen som er bosatt i Oslo og Akershus.

Høyt utdannede foreldre ...

Sannsynligheten for at foreldrene var gift, øker med varigheten av mors og fars utdanning, men mors utdanning har litt sterkere positiv effekt enn fars (se tabell 2). Effekten av mors og fars utdanning er dessuten sterkere i periodene 1991-1994 og 1995-1998 sammenliknet med referanseperioden 1987-1990. I den siste perioden, 1999-2001, er det ingen signifikant tilleggseffekt for mors utdanning, mens fars utdanning fortsatt har en beskjeden positiv tilleggseffekt.

Sannsynligheten for samboerskap reduseres med økende utdanning for mor. Fars utdanning har ingen statistisk signifikant betydning for sannsynligheten for samboerskap. I referanseperioden 1987-1990 var det med andre ord ingen positive effekter av foreldrenes utdanning på sannsynligheten for samboerskap. Dette endres i de etterfølgende periodene, der både mors og fars utdanning gir positive tilleggseffekter på sannsynligheten for samboerskap i alle tre periodene. Disse tilleggseffektene av utdanning gir sterkere utslag på

Referanser

Backer, J. (1965): Ekteskap, fødsler og vandringer i Norge 1865-1960, *Samfunnsøkonomiske studier 13*, Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Befolkningsstatistikk, Født, Statistisk sentralbyrå (8. april 2010): «Høy fruktbarhet» (<http://www.ssb.no/fodte/arkiv/>)

Byberg, I.H., Foss, A.H. og Noack, T (2001): *Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboerne mer innpasset i statistikken*, Rapporter 2001/40, Statistisk sentralbyrå.

Daugstad, G. (2009): *Søker krake make? Ekteskap og pardannelse blant unge med bakgrunn fra Tyrkia, Pakistan og Vietnam*, Rapporter 2009/33, Statistisk sentralbyrå.

Noack, T. (2010): *En stille revolusjon: Det moderne samboerskapet i Norge*, Doktoravhandling, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.

Noack, T. og Seierstad A. (2003): Samboerskap ved tusenårsskiftet: Dagligdags og utforsket, *Samfunnsspeilet 1*, 2003, 30-34.

Rikstrygdeverket (2002): *Trygdestatistisk årbok 2002*, del 12.0: Ytelser til ugifte, skilte og separerte forsørgere, s. 224.

Vestli, S. (1996): Avklaring av begrep og kjennemerker i familie- og barnestatistikken, Notater 96/24, Statistisk sentralbyrå.

Wiik, K. Aa., Bernhardt, E. og Noack, T. (2010): Love or Money? Marriage Intentions among Young Cohabitators in Norway and Sweden, *Acta Sociologica*, vol 53 (3): 269-287.

sannsynligheten for samboerskap enn på sannsynligheten for ekteskap i alle tre periodene.

... og høytlønnede menn oftere gift

Sannsynligheten for at foreldrene var gift ved barnets fødsel, øker også med fars inntekt. Mors inntekt har derimot ingen betydning for sannsynligheten for ekteskap i referanseperioden 1987-1990. Den positive effekten av fars inntekt i referanseperioden avtar i de tre påfølgende periodene. Effekten av fars inntekt på sannsynligheten for ekteskap har med andre ord blitt mindre i den perioden vi ser på her.

Mors inntekt har en signifikant positiv tilleggseffekt både i perioden 1991-1994 og i perioden 1995-1998, men effekten er lavere i 1995-1998 enn i den foregående fireårsperioden. I den siste perioden, 1999-2001, er det ingen signifikant tilleggseffekt av mors inntekt på sannsynligheten for ekteskap. Alt i alt har dermed mors inntekt relativt beskjeden betydning for sannsynligheten for at foreldrene var gift ved barnets fødsel. Den positive effekten av mors inntekt er begrenset til midten av undersøkelsesperioden, mens mors inntekt ikke hadde noen betydning i start- og avslutningsperioden.

I motsetning til den beskjedne og avtakende effekten av mors og fars inntekt på sannsynligheten for at foreldrene var gift, er det betydelig sterkere effekt av foreldrenes inntekter på sannsynligheten for at ikke-gifte foreldre var samboende da første felles barn ble født. Sannsynligheten for samboerskap øker både med mors og fars inntekt, men den direkte effekten er sterkere for mors inntekt enn for fars. I tillegg er det også positive tilleggseffekter av mors og fars inntekt i alle tre påfølgende periodene etter referanseperioden. Dette betyr at den positive effekten av mors og fars inntekter på sannsynligheten for samboerskap øker i siste halvdel av undersøkelsesperioden.

Færre foreldre som ikke lever i samliv

Når vi ser på effektene av utdanning og inntekt under ett gjennom undersøkelsesperioden, forsterkes den foreløpige konklusjonen som vi trakk på grunnlag av utviklingen i gjennomsnittsnivået av variablene i figur 4 og 5. I løpet av analyseperioden er det blitt mindre sosioøkonomiske forskjeller mellom gifte og samboende foreldre, mens forskjellene har økt mellom samboende foreldre og foreldre som ikke er i samliv. Gifte og samboende foreldre er altså blitt mer like, mens det er blitt mer markerte forskjeller mellom disse to gruppene og foreldre som ikke lever i samliv.

Tidligere har vi pekt på at nedgangen i andelen foreldre som ikke lever i samliv, kan ha sammenheng med endringene som har skjedd i regelverket for overgangsstønad for enslige forsørgere. Etter endringene på 1990-tallet er varigheten av mulig stønadperiode mer begrenset enn tidligere. Dette kan ha hatt betydning for fordelingen mellom samboende og ikke-samboende foreldre, ved at relativt flere velger først å gi samboerskapet en sjanse, framfor å gå over på trygd som enslig forsørger.

Resultatene fra regresjonsanalysen tyder på at det i så fall er foreldrene med relativt mest ressurser som velger samboerskap framfor å være enslig forsørger, mens mødrene som ikke er i samliv, var en mer sosioøkonomisk homogen gruppe i siste halvparten av analyseperioden enn i den første halvparten.